

2. Гловюк І. Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді. *Право України*. №5(86). 2023. С. 85-100.

3. Жидков В. Л., Жила О. Б. (2023). Доказування злочинів про колабораційну діяльність: проблемні питання закону. URL : <https://www.helsinki.org.ua/articles/dokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiyu-diialnist-problemni-pytannia-zakonu/>

4. Злочинність в Україні. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Злочинність_в_Україні

5. Клименко І. В., Цуцкірідзе М. С., Орлов Ю. В. та ін. Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти : наук.-практ. посіб. До 30-річчя Харків. нац. ун-ту внутр. справ ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., члена-кор. НАПрН України В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків : Право, 2024. 432 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1458049476321499>

7. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Харків : Право, 2023. 252 с.

8. Рубаненко Н. Ю. Аналіз воєнних злочинів: огляд та характеристика. URL : <https://clar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/b6d88aa0-9ff4-4a79-ad47-7478801ec501/content>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-462-0-31>

ПРАВОМІРНІСТЬ ВТОРИННИХ САНКЦІЙ З ТОЧКИ ЗОРУ ІНСТИТУТУ ЮРИСДИКЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Карлюга Єлизавета Кирилівна

аспірантка кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

В умовах, коли економічні санкції залишаються чи не єдиним засобом забезпечення дотримання міжнародного права, питання їх ефективної реалізації набувають особливої актуальності. Внаслідок багаторічної дискусії, присвяченої цим питанням, усталилася думка, що застосування економічних санкцій якомога ширшим колом суб'єктів

міжнародного права є передумовою ефективності цих примусових заходів [1, с. 104]. Відповідно, економічні санкції, запроваджені в односторонньому порядку державою, групою держав або міжнародною регіональною організацією, є менш ефективними, ніж санкції, запроваджені колективно 193 державами на підставі юридично обов'язкової резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) згідно з Розділом VII Статуту ООН. Адже, економічні санкції, що застосовуються будь-яким суб'єктом міжнародного права, за винятком ООН, відповідно до його національного законодавства або установчих документів, не створюють для інших учасників міжнародних відносин юридичного обов'язку дотримуватися введених заборон та обмежень у їх взаємодії з об'єктом санкційного впливу. Це відкриває останньому можливість легально обійти введені примусові заходи та уникнути очікуваного негативного впливу санкцій, встановивши економічні зв'язки з третіми державами.

Як свідчить практика міжнародних відносин, засобом вирішення цієї проблеми односторонніх санкцій стало запровадження так званих вторинних санкцій. На відміну від первинних санкцій, які передбачають заборону або обмеження відносин між фізичними та(або) юридичними особами, що перебувають під юрисдикцією суб'єкта-адресанта економічних санкцій, і особами, що перебувають під юрисдикцією держави-об'єкта санкцій, вторинні санкції забороняють або обмежують економічні відносини між первинним об'єктом санкційного тиску та третіми державами, включаючи осіб, що перебувають під їхньою юрисдикцією [2, с. 7]. В цей спосіб, адресанти економічних санкцій чинять тиск на треті держави, спонукаючи їх слідувати ініційованим одностороннім санкційним режимам і, тим самим, зменшуючи «простір для зовнішньополітичного маневру» об'єкта санкцій [3, с. 29].

Одночасно з цим, у контексті вторинних санкцій варто звернути увагу на те, що під час їх застосування адресант санкцій фактично прагне врегулювати за допомогою нормативно-правових актів внутрішнього правопорядку суспільні відносини, які існують поза межами його території. Саме в цьому проявляється екстериторіальність вторинних санкцій, яка часто суперечить принципу невтручання у внутрішні справи держав та принципу суверенної рівності держав, а також похідним від нього нормам, що складають міжнародно-правовий інститут юрисдикції держав [4, с. 372].

Зокрема, вважається, що застосування як первинних, так і вторинних санкцій є проявом законодавчої або приписуючої юрисдикції [4, с. 372], яка «стосується компетентності визначення внутрішньодержавного права» [5, с. 336]. При цьому, в міжнародному

праві існує презумпція, що припусуюча юрисдикція є переважно територіальною та не може здійснюватися екстериторіально, якщо це не дозволено відповідними принципами екстериторіальної юрисдикції, передбачених міжнародним звичаєвим правом [6, с. 68]. Серед таких принципів виокремлюють принцип громадянства, принцип захисту, принцип універсальності [7, с. 133] та принцип ефекту [8, с. 243].

Зокрема, відповідно до принципу ефекту або так званої доктрини наслідків, національне законодавство окремої держави може регулювати поведінку іноземних осіб, які перебувають за межами її території за умови, якщо наслідки вказаної поведінки поширюються на територію цієї держави.

У свою чергу, згідно з принципом громадянства, держава може здійснювати законодавчу юрисдикцію екстериторіально щодо осіб-громадян відповідної держави та все частіше щодо осіб без громадянства, які постійно проживають на її території (активний персональний принцип), а також щодо іноземних осіб, які вчинили злочин проти її громадян (пасивний персональний принцип) [8, с. 242]. Зазначений принцип широко застосовується державами в кримінальному законодавстві для переслідування, як правило, таких тяжких злочинів, як тероризм, захоплення заручників, вбивство, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень тощо [9, с. 53].

Також, на підставі принципу захисту, законодавча юрисдикція може здійснюватися екстериторіально з метою захисту національних інтересів відповідної держави та за умови, якщо «безпека її інтересів внаслідок різних причин не може бути забезпечена іншою державою, на території якої відбувся злочин чи громадянином якої є злочинець» [8, с. 243]. Водночас, слід зазначити, що зазвичай вказаний принцип застосовується в сфері кримінальної екстериторіальної юрисдикції задля переслідування таких злочинів, як фальшування грошей, шпигунство, підробка документів, а також злочинів, скоєних проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів [9, с. 53].

Нарешті, здійснення екстериторіальної юрисдикції дозволяється міжнародним правом на підставі принципу універсальності. Останній уповноважує державу упорядковувати поведінку осіб, яка становить міжнародний злочин, незалежно від громадянства такої особи та місця вчинення злочину [8, с. 243].

З наведеного вбачається, що застосування вторинних санкцій може бути визнане правомірним у разі, якщо акти внутрішнього законодавства суб'єкта-адресанта санкцій, якими запроваджуються вказані примусові заходи, ґрунтуються хоча ж би на одному із зазначених принципів екстериторіальної юрисдикції. В протилежному

випадку, вторинні санкції мають бути визнані такими, що не відповідають міжнародно-правовим нормам інституту юрисдикції.

Література:

1. Beaucillon C. Practice Makes Perfect, Eventually? Unilateral State Sanctions and the Extraterritorial Effects of National Legislation. *Coercive Diplomacy, Sanctions and International Law* / N. Ronzitti ed. Leiden : Brill | Nijhoff, 2016. P. 103–126.

2. Ruys T., Ryngaert C. Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions. *British Yearbook of International Law*. 2020. Vol. 0, № 0. P. 1–116.

3. Miron A., Tzanakopoulos A. Unilateral Coercive Measures and International Law. Brussels : The Independents 4 Change Delegation in the European Parliament, 2022. 40 p.

4. Nagel A. S. Unilateral Extraterritorial Sanctions: The Search for a Jurisdictional Justification under International Law. *LSE Law Review*. 2023. Vol. VIII. P. 368–395.

5. Пашковський М. І. Окремі аспекти регламентації інституту юрисдикції в міжнародному праві. Правове життя сучасної України : матер. міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). Т. 1. Одеса, 2012. С. 336–338.

6. Sossai M. Legality of Extraterritorial Sanctions. *Economic Sanctions in International Law and Practice* / M. Asada ed. Abingdon : Routledge, 2020. P. 62–79.

7. Попко В. В. Принципи кримінально-правової юрисдикції у транснаціональному кримінальному праві. Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 14 черв. 2019 р.). Харків, 2019. С. 131–135.

8. Попко В. В. Кримінально-правова юрисдикція та її принципи у транснаціональному кримінальному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 238–247.

9. Stoll T., Blockmans S., Hagemejer J., Hartwell C. A., Gött H., Karunska K., Maurer A. Extraterritorial Sanctions on Trade and Investments and European Responses Policy Department for External Relations. Brussels : European Union, 2020. 100 p.